

slovenský národopis

4 | 23

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1975

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

STÚDIE

Milan Leščák: Slovenská folkloristika v rokoch 1945—1975	515
Soňa Burlasová: K projektu výskumu piesní s družstevnou tematikou	546
Mária Kosová: Slovenská paremiológia a perspektívy jej ďalšieho rozvoja	553
Éma Kaňouňová: Malokarpatské obe-račky — nová verzia tradičných slávností	566

DISKUSIA — GLOSŤ

Adam Pranda: K problematike chápania a zamerania národopisného výskumu súčasnosti	581
---	-----

ROZHEADY

Svetozár Švehlák: Folkloristika a folklorizmus	602
Katalóg slovenských ľudových rozprávok (Viera Gašparíková)	611
Súpis slovenských ľudových balád (Soňa Burlasová)	615
Archív ľudového divadla (Daniel Luther)	618
Vedecká konferencia o poslaní národopisu v socialistickej spoločnosti (Adam Pranda)	619
Sympóziium o robotníckych a politických piesňach v Moskve (Soňa Burlasová)	623
Správa o činnosti Metodologického seminára pre mladých vedeckých pracovníkov pri NÚ SAV (Gabriela Lunterová)	624

RECENZIE A REFERÁTY

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Милан Лешчак: Словацкая фольклористика в 1945—1975 гг.	515
Со́ня Бу́рласова: К проекту изучения песни на колхозную тему	546
Ма́рия Ко́сова: Словацкая паремиялогия и перспективы ее дальнейшего развития	553
Э́ма Ка́ноуно́ва: Малокарпатский сбор виногограда — новая версия традиционных праздников	566

ДИСКУССИЯ

Адам Пра́нда: К проблематике понимания и направленности этнографического изучения современности	581
---	-----

ОБЗОР

Светозар Швехлак: Фольклористика и фольклоризм	602
Каталог народных словацких сказок (Вера Гашпарикова)	611
Перечень словацких народных баллад (Со́ня Бу́рласова)	615
Архив народного театра (Даниел Лутер)	618
Научная конференция о роли этнографии в социалистическом обществе (Адам Пра́нда)	619
Симпозиум о рабочих и политических песнях в Москве (Со́ня Бу́рласова)	623
Отчет о деятельности Методологического семинара для молодых научных работников при ЭИ САН (Габриела Лунтерова)	624

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

Na 1. strane obálky: Oberačka. Časť z vyšívaného obrazu ľudovej vyšívačky M. Kaducovej zo Soporne, 1974.

Auf der Vorderseite des Umschlages: Ernte. Teil aus dem gestickten Bild der volkstümlichen Stickerin M. Kaducová aus Soporňa, 1974.

MALOKARPATSKÉ OBERAČKY — NOVÁ VERZIA TRADIČNÝCH SLÁVNOSTÍ¹

EMA KAHOUNOVÁ
Národopisný ústav SAV, Bratislava

Obradné zakončenie pracovného procesu je v ľudovej kultúre známy a všeobecne rozšírený jav. Jeho prvky sa výrazne vykryštalizovali najmä v poľnohospodárstve, najstaršom zamestnaní širokých ľudových vrstiev. Po dlhých stáročia ustálili sa v ňom rozličné formy osláv a prejavov vďaka od jednoduchého pripitku až po honosné obrady. Rovnako ako poľné práce i zložitý výrobný proces pestovania a spracovania hrozna poskytol mnohé príležitosti pre vznik zvykoslovných prvkov pri jednotlivých pracovných úkonoch, no najširšie sa rozvili pri zakončení celoročného cyklu práce na viniči. Stali sa výrazom radosti z úspešne zavŕšeného diela, vytvoreného v každodennej lopoty a odvracaní mnohých hroziacich nebezpečenstiev.

Oslavy obaračiek sa u nás ustálili vo viacerých variantoch, na ktoré vplývali rozličné činitele. Z nich najdôležitejší bol eko-

nomický faktor. V oblastiach, kde sa vinohradníctvo stalo hlavným zdrojom hospodárskej existencie, rozvili sa do širších obradových foriem. Prispievalo k tomu aj to, že práve tu sa k práci združoval širší kolektív robotníkov. Ak vinohradníctvo bolo iba doplnkovým výrobným odvetvím, obhospodarovaným rodinnými príslušníkmi majiteľa vinice, prebiehali oslavy obaračiek omnoho skromnejšie alebo sa vôbec nekonali. Nemalú úlohu mal aj celkový systém vinicného hospodárenia vytvorený umiestnením hospodárskych jednotiek. Dovážanie úrody do pivníc v komplexe usadlostí vytváralo viac príležitostí na uplatnenie zvykoslovných prvkov ako sústredenie výroby v jedinom objekte. Napokon najvýraznejšie rozdiely v ideovej náplni obaračkových osláv spôsobil dosiahnutý stupeň spoločenskovo-robného systému. Iný bol spôsob zavŕšenia práce v individuálnom hospodárení a odlišný je v kolektívnych socialistických organizáciách. Uvedené činitele vplývali na vytváranie regionálnych odlišností i na dosiahnutie určitých vývinových foriem. Všetkým prejavom je však spoločný jeden základný moment — radosť z vykonanej práce, ktorá nachádza svoj adekvátny výraz v speváckom, hudobnom a tanečnom prejave i v pohostení ako symbole hojnosti.

¹ Oficiálny názov osláv znie Malokarpatské vinohradníctvo. Termín *vinohradníctvo* sa ustálil v čase vzniku slávností, zodpovedal západoslovenskému jazykovému úzu a pravidlá ho v tom čase pripúšťali. Po jeho zmene pretrvávalo ako archaizmus. V príspevku však používame dnes platný výraz *obaračky*. — Porov. ZAFNER, A.: Praktická príručka slovenského pravopisu, Martin 1973, s. 477.

Regionálne špecifikum i vývinové formy oberačkových osláv sa zreteľne vytvorili vo vinohradníctve Malých Karpát, kde boli v minulosti a sú aj dnes na to osobitné predpoklady. Malokarpatská oblasť je územím, v ktorom patrí vinohradníctvo už po stáročia k hlavnému produkčnému odvetviu. Hospodársky efekt výroby jej už v dávnej minulosti zabezpečil osobitné privilégiá, ktoré napomáhali jej rozkvet. Rozrastajúce sa mestá stali sa hlavnými produkčnými centrami, ktoré získali dobré meno a pevné pozície na domácich i mimouhorských trhoch. Priaznivé účinky týchto úspechov sa prejavili v relatívne vyššej hospodárskej úrovni v porovnaní s úrovňou iných slovenských poľnohospodárskych mestečiek. Orientácia na výnosné odvetvie pôdohospodárstva sa v podmienkach mestského útvaru odrazila aj v jeho vnútornom sociálnom vývine, vytvorila osobitné modality spoločenského života a špecifické kultúrne prejavy.

Ich vrcholom vo vinohradníckom prostredí boli oberačky, ktorých oslava zatiaľtovala svojou popularitou dokonca aj výročné sviatky. V rozpore s touto skutočnosťou sú však údaje o nich v literatúre zriedkavé a obmedzujú sa iba na Bratislavu. Je pozoruhodné, že v bohatom repertoári spoločenských zvykov Bratislavčanov zo začiatku 19. stor. sa spomínajú síce sprievody pri jubileách cechov, výročné obyčaje mäsiarov a mlynárov, široký register výročného a rodinného zvykoslovia, ale o oberačkových oslavách záznamy mlčia.² Nespomínajú sa dokonca ani na sklonku 19. stor., čo potvrdzuje alebo ich ab-

senciu, alebo pravdepodobnejšie ich trizvu, nenáročnú formu, v akej sa zakončenie viničných prác odohrávalo.³ Napokon tento stav sa zhoduje so situáciou na blízkej juhovýchodnej Morave, kde širšie organizované oberačkové slávnosti sa datujú až od prvých desaťročí nášho storočia.⁴ Oberačkové zvyky, zúžené na veselý transport posledného voza úrody za spevu, výskania a nůkania vína sa v Bratislave zaznamenávajú až na prelome nášho storočia.⁵ Tradícia svedčí, že takýto spôsob sa vžil aj v ostatných menších malokarpatských mestách, pravdepodobne v tom istom období. Záver oberačiek v tejto forme si z nich najdlhšie zachovala Modra, mestečko svojou polohou, vzdialenosťou od železnice a tým súčasne aj od rozvitejšieho priemyslu s predpokladmi na dlhšie zachovanie tradícií. Staré zvyky viažúce sa na zakončenie zberu hrozna tu dožívali až do polovice päťdesiatych rokov a majú ešte svojich pamätníkov.

Podľa nich javiskom tohto veselého oberačkového deja boli prírodové cesty z vinie a hlavná ulica mestečka, hlavnými aktérmi oberači — zväčša námezdní robotníci a jeho vyvrcholením cesta posledného voza s hroznom. Podľa nej sa zvyk nazýval *posledná lajtra*. Najveselší priebeh mala u takých vinohradníkov, ktorí najímali ku špičkovým alebo celosezónnym prácam robotníkov. Pochádzali nielen z najbližšieho okolia, ale aj zo vzdialených horských krajov slovensko-moravského pohraničného pásu až po Valašsko. Ich regionálnu príslušnosť prezrádzalo rozmanité odievanie, čo

² BALLIS, P.: Pressburg und seine Umgebung, Bratislava 1823, s. 208.

³ Porov. PÖRTISCH, B.: Geschichte der Stadt Bratislava-Pressburg, Bratislava 1933, s. 258 n.

⁴ FROLEC, V.: Traditní vinařství na Moravě, Brno 1974, s. 463.

⁵ LIMBÄCHER, G.: Königl. Weinelese zu Pressburg vor einem Jahrhundert, Presb. Ztg., 12. 10. 1924, r. 1661, č. 281, s. 6. Autor uvádza aj retrospektívnu zmienku o oberačkách zo začiatku 20. stor. v Bratislave.

už samo osebe vytváralo pestrú kulisu oberačkových zvykov.⁶

Hrozno sa zväžalo z vinice na špeciálne upravenom voze — *lajtre*. Jeho bočnice sa vybrali, dno rozšírilo o postranné brvá, na osi kolies sa pripevnili štyri zvislé drúky spojené hore tyčami. Takto získaný široký priestor sa vyložil viničným listím a vyplnil drevenými nádobami, hlavne však rozmerným sudom, v ktorom sa hrozno ešte pred odvozom poukládo. Pri poslednej ceste z vinice sa voz vyzdobil viničnými ratoľestami, papierovými kvetmi a stužkami, kone sa ovešali zvoncami. Kočiš s karkardou na veste s vejúcimi stuhami na klobúku ich poháňal veselým šviháním bičom. Posledná *lajtra*, ako ju zachytil na živom a výtvarne bezprostrednom zázname modranský rodák, akad. maliar Lubomír Kellenberger, sa stala symbolom a ústredným motívom oberačkových osláv v Malých Karpatoch. Cestou z vinice ju odprevádzali za zvuku harmoniky alebo cigánskej hudby oberači so spevom, výskotom a pripíjaním si z fliaš, či maľovaných modranských džbánkov. Po príchode do domu odovzdali dve oberačky gazdovi *korunu* — veniec z hrozna uvitý na spôsob biblického kanaánskeho strapca.⁷ Za týmto úkonom očakávala oberačov hostina aranžovaná v úzkych vinohradníckych dvoroch pred pivnicou. Jej vrcholom bola pečená hus, západoslovenské zemiakové lokše a víno z minulej úrody, ktoré holi ustálenou súčasťou

týchto lukulských pôžitkov. Priebeh modranských oberačiek sa v mnohých detailoch zhoduje so zvykmi pri skončení viničných prác v Maďarsku.⁸ Svojím priebehom pripomínajú však aj dožinkové sprievody koscov a žníc. V obidvoch prípadoch sú ich súčasťou vyzdobené vozy, sprievod robotníkov, odovzdávanie koruny alebo dožinkového venca a záverečná hostina. Zhody dejovej osnovy a obsahovej náplne vyplývajú z rovnakých motívov, rozdiely z plodiny a tým aj spôsobu jej transportu.⁹

Požiadavka stavovskej reprezentácie meštianskych vinohradníkov v období rozvíteho kapitalizmu bola príčinou zavedenia veľkolepej formy oberačkových slávností v Pezinku. Spadajú do prvých dvoch desaťročí nášho stor. Ideový základ sa prevzal zo zvykoslovného prvku slávnostného odvezenia posledného voza úrody, ako sme ho už opísali. S novými atraktívnymi momentmi sa zlúčil do spoločnej akcie. Vznikli tak organizované slávnosti oberačiek v Pezinku. Ich priebeh je fixovaný v retrospektívnom zázname v kronike mesta. I v tomto prípade spočívalo ťažisko osláv v sprievode, kde čelné miesto zaberali 3 alegorické vozy. Prvý, vyzdobený stuhami a viničným listímrazil cestu sprievodu, v druhom bol umiestnený lis a dievčatá z neho predávali mušt záujemcom v radoch obecnstva. Vyvrcholením bol tretí voz so sudom starého vína a kráľovnou slávností usadenou pod baldachýnom.¹⁰

⁶ Ich prácu, ako i účasť na oberačkových zvykoch zachytil J. OREL v štúdií *Práce sezónnych robotníkov z juhovýchodného Valašska vo vinohradoch v Bratislave*. Bratislava (zb.) 1, 1965, s. 149.

⁷ Odovzdanie *koruny* z hrozna je súčasťou oberačkových osláv i v iných vinohradníckych krajinách a má dávnu tradíciu. Podľa údajov kultúrnej histórie sa tento obrad ako rekonštrukcia biblického aktu odohrával už v stredoveku na

biskupských majetkoch vo Švajčiarsku. Pozri BASSERMANN-JORDAN, F.: *Geschichte des Weinbaues I*, Frankfurt a. M. 1923, s. 226.

⁸ Porov. MADARASSY, L.: *Magyar szüreti szokások*. Ethnographia, 40, 1929, s. 164–165. Tiež VISKI, K.: *Völkisbrauch der Ungarn*. Budapest 1932, s. 138.

⁹ Porovnaj s dožinkovými zvykmi v diele *Československá vlastivěda III. Lidová kultura*. Praha 1968, s. 399.

Tradičná koruna — symbol hojnosti

Obecenstvo zabávali šašovia poskakujúci okolo voza. Sprievod prešiel mestom a skončil sa v niektorom hostinci, kde sa oslava zakončila zábavou.¹¹

So zánikom pôsobnosti vinohradníckych organizácií pred prvou svetovou vojnou zanikla aj táto forma obaračkových osláv. Obnovila sa opäť v rokoch 1934—1935, síce na krátky čas, ale zato v oveľa honosnejšom zložení. V kronike mesta sa hodnotí ako mimoriadne úspešné podujatie so širokým propagačným dosahom a vysokým finančným efektom. Na organizovaní podujatia sa zúčastňovali vinohradnícky spolok, štátne železnice, mestská rada a iné korporácie. Vrcholom programu bol tu opäť alegorický sprievod s vinohradníckymi námetmi, slávnostný prejav starostu mesta, odovzdanie *koruny* do jeho rúk a predvedenie svadobného obradu pred tribúnou. Typická bola druhá polovica programu, ktorú vyplňali ukážky lisovania hrozna

v mestských pivniciach, spojené s ochutnávaním muštu a výstavy poľnohospodárskych produktov s možnosťou nákupu priamo od výrobcov. V priebehu dvoch rokov získali si pezinské obaračky opäť vysokú popularitu. Pre 5000 návštevníkov sa zaviedli mimoriadne železničné spoje, čo vysvetľuje aj spoluúčasť a záujem železníc pri ich organizovaní.¹² Komerčný zmysel tohto podujatia vystupuje zjavne do popredia a bol nepochybne aj hlavným motívom jeho realizácie.

Organizované obaračkové slávnosti so všetkými atribútmi — sprievodom, odovzdávaním koruny, veselicoú sú známe

¹⁰ Kráľovná obaračiek — *Winzerkönigin* je pravidelným zjavom v rakúskych obaračkových sprievodoch. Vzájomná spojitosť s vtedajším nemeckým prostredím Pezinka je tu evidentná.

¹¹ Pamätná kniha mesta Pezinka, s. 108.

¹² Tamže, s. 138.

Kôš s hroznom — náhradka tradičnej oberačkovej koruny

v rozličných obmenách aj v iných vinohradníckych oblastiach v stredoeurópskom a západoeurópskom meradle. Ich starú tradíciu, ktorú možno vystopovať až do stredoveku, má vinohradnícka oblasť východného Nemecka. Oveľa mladšie a časovo zhodné s našimi sú oberačkové slávnosti na juhovýchodnej Morave. Najviac zhodných prvkov však s malokarpatskými majú tie isté slávnosti v Maďarsku a Dolnom Rakúsku.⁴³

So zánikom súkromnokapitalistického výrobného systému zanikli u nás aj spo-

ločensko-ekonomické podmienky pre ideovú orientáciu niekdajších vinohradníckych slávností. Pôda sa združila do družstevných veľkovýrobných celkov alebo prešla do vlastníctva štátu a jej výnos do aktív socialistických výrobných organizácií. Systém výroby na malých hospodárskych jednotkách často s vysokým podielom námezdnéj práce vystriedala nová organizácia výroby v rámci veľkých kolektívov. Zaviedol sa spôsob odmeňovania podľa konkrétnych výkonov a vylúčila možnosť privlastňovania si nadvýrobku majiteľom vínice.

Tieto základné princípy socialistickej ekonomiky sa s neobyčajným zdarom realizovali práve v malokarpatskej družstevnej výrobe. Jej výstavba a hospodárske výsledky v uplynulom štvrtstoročí patria k najvýraznejším úspechom nášho povojnového poľnohospodárstva. Zmodernizovali sa zastarané prebustené vínice s málo efektívnou odrodovou skladbou a vybudovali nové, rozsiahle výsadbové plochy so širokými sponami a vyšším vedením, čo umožňuje maximálne uplatnenie nových mechanizovaných obrábacích metód. Starobylú spracovateľskú techniku v malých pivničných priestoroch súkromných dorábateľov vystriedala technológia moderných veľkokapacitných závodov s dokonalým strojovým vybavením.

V takomto, od základu zmenenom prostredí žije a pracuje dnes malokarpatský vinohradník. Pokrokové formy výroby a organizácie práce odrazili sa zákonite aj v jeho mentalite. Obidve generácie, aktívne sa dnes zúčastňujúce na výrobe, vyznačujú sa novým vzťahom k práci, vlastníctvu, tradíciám, aj keď ich odlišuje prirodzený vekový odstup. Príslušník strednej generácie prinesol si svoje životné skúsenosti, ná-zory a návyky do nového systému výroby a spoločenských vzťahov, ktorých sa stal spolutvorcom a súčasťou. S mnohými putar-

⁴³ WEINHOLD, R.: Winzeraufzüge. Repräsentationsformen im sächsischen Weinbau vom 16. bis zum 19. Jahrhundert. Dtsch. Jb. für Volkskde, 11, 1965, s. 192. V Maďarsku a Rakúsku MADA-RASSY, L.: e. d., s. 15. BAUER, M.: Der Weinbau des Nordburgenlandes in volkskundlicher Betrachtung. Eisenstadt 1954, s. 145—155.

Lajtra — starý spôsob transportu hrozna z viníc

mi je zviazaný s tradíciou a cíti potrebu nehoval z nej to najcennejšie a odovzdať svojim potomkom. Mladá generácia, ktorá postupne preberá kormidlo, dostáva sa ku slovu v čase, keď naša spoločnosť má začiatkové kroky socialistického vývinu dávno za sebou a žije v etape jeho plného rozkvetu. V súvislosti s existujúcimi výrobnými podmienkami formuje si svoj životný štýl, svetonázor, zvyky. Od svojich otcov, sprostredkovateľov tradícií preberá, reviduje a prispôsobuje únosné prvky a dotvára ich novými, zodpovedajúcimi súčasnému spôsobu života. Tak vznikajú na základe starých zvyklostí nové formy spoločenského života, vychádzajúce síce z tradície, ale prispôsobené názorom a potrebám dneška.

V nových podmienkach sa popri iných zvykoch aj tradícia obaračkových osláv stáva predmetom inovačného procesu. Platí to najmä pre malokarpatskú oblasť,

kde všetko dianie je prednostne zamerané na vinohradníctvo. Aj v novej situácii pretrvávajú úsilie vyjadriť radosť z úspešne zakončeného diela, pravda, už novými prostriedkami. Tento prirodzený motív vyústil v podmienkach kolektívnej výroby družstevných organizácií do zámeru usporiadania obaračkových slávností, ktoré by síce využili tradičné formy, ale dostali novú ideovú náplň, motivovanú myšlienkou oslavy výsledkov spoločnej práce.

Družstevné obaračkové slávnosti nie sú špecifickým malokarpatským javom. Ako masové slávnosti s novou náplňou sa po druhej svetovej vojne rozšírili aj v iných dorábateľských krajoch.⁴⁴ Realizácia malokarpatských družstevných obaračiek sa datuje od roku 1958, keď sa už vinohradnícka výroba v tunajších roľníckych družstvách mohla reprezentovať svojimi pozitívnymi výsledkami. Od tohto roku bez prerušenia

Aj moderné mechanizačné prostriedky sa zaraďujú do alegorického sprievodu

kontinuity sa striedavo konajú v dvoch významných dorábateľských centrách kraja — v Modre a Pezinku. Podobné, ale ojedinelé akcie prebehli síce aj v Jure pri Bratislave v roku 1959 a v Šepkviaciach v roku 1966 pri príležitosti historických výročí obidvoch mestečiek, ale stálymi a pravidelnými dejiskami slávností ostávajú spomenuté mestá. Nové slávnosti sa konajú spravidla v posledných septembrových dňoch. Keďže sú podujatím so širším ideovopolitickým i spoločensko-zábavným dosahom, zúčastňujú sa na ich organizovaní politicko-správne, výrobné a osvetové zložky.¹⁵ Obidve mestá vytvárajú vhodné podmienky pre priebeh slávností a v zdravej súťaži prezentujú návštevníkom čo možno najviac zábavy a poučenia. Vyzdobené ulice sú doplnené stánkami, mestské priestranstvá vybavené zábavnými zariadenia-

mi a púťovými atrakciami. Spolu s improvizovanými viechami v dvoroch starých vinohradníckych domov vytvárajú zvyčajný rámec ľudových slávností. Ku etí organizátorov slúži rastúce úsilie postupne vylúčiť z prostredia gýčové jarmočné rekvizity.¹⁶

Význam podujatí zvyšujú svojou prítomnosťou zástupcovia federálnych a štát-

¹⁵ Napr. v Kráľ. Chľenci sa od roku 1967 konajú oblasťné obaračkové slávnosti. Na Morave sa ich tradícia obnovila tak isto po 2. svetovej vojne — pozri FROLEC, V.: c. d., s. 164. V Čechách sa v reprezentačnej forme konali v Mělníku už v 50. rokoch.

¹⁶ Osvetové inštitúcie obidvoch miest majú bohatú dokumentáciu slávností, ktorá slúžila ako prameň k príslušným stadiám tejto práce. Za jej požívanie ďakujem predovšetkým dlhoročnému pracovníkovi výboru slávností v Modre s. L. Štefkovi.

ných orgánov, družobných miest v ZSSR i v našej vlasti a predstavitelia výrobných a kultúrnych organizácií. V súčasnosti prebiehajú oslavy už za širokej účasti verejnosti, čo dokazuje ich popularitu.¹⁷

Hlavnými bodmi v programe osláv sú masovopolitické manifestácie a alegorický sprievod, hoci program sa obohacuje aj o ďalšie kultúrne a športové podujatia. Zvyčajnými sprievodnými akciami sa stali výstavy výtvarníkov — rodákov z malokarpatského regiónu.¹⁸ Na tradičné praktiky nadväzujú aj výstavy vína spojené s ochutnávaním špičkových výrobkov družstiev. Výstúpenia najlepších ľudových súborov dodávajú ošeračkám kolorit pravekých ľudových slávností.

Jeho ústredným bodom však je alegorický sprievod, ktorý vedie hlavnými ulicami mesta a vreholí pred tribúnou hostí. Sprievod má vždy dve zložky — ideovo-politickú a zábavnú. Poslaním jeho prvej časti je vyjadriť prostredníctvom symbolov a alegórií súčasné aktuálne politické otázky a postoj našich pracujúcich k nim. Vystriedalo sa už niekoľko námietov, režírne zvládnutých so striedavým zdarom.

Oproti manifestačnému charakteru prvej časti sprievodu má jeho druhá časť zábavnú náplň. Prebieha tak isto ako predošlá v duchu určitého aktuálneho hesla. V nej sa koncentruje najväčší počet prvkov tradičných ošeračkových zvyklostí, i keď zväčša už v modifikovaných formách. Z pô-

Seňa s vinohradníkymi prácami

Starý zvyk utíkania vína v novom podaní

¹⁶ Ostrý boj sa zameral proti predaju pamiatkových predmetov podradnej výtvarnej úrovne, teráriám, medveďovi ponevierajúcemu sa s fotografom medzi návštevníkmi. Pozri BRANKOVIČ, B.: Stafetu preberá Modra. Osvetová práca, 22, 1968, s. 8.

¹⁷ Napr. v Modre sa v roku 1972 prepravilo na slávnosti 61 620 osôb.

¹⁸ V roku 1959 to bolo otvorenie Domu J. Kupeckého v Pezinku, neskôr výstavy J. Bizmajera, Š. Čpina, L. Kellenbergera, J. Ilečku, J. Franka.

Atrapa pivniče v alegorickom sprievode

vodných zvykov sa do sprievodu zaraďuje *lajtra* — voz so sudom. Dnes sa pre tento výjav používajú iba rekvizity z miestnych múzeí, pretože ako funkčná súčasť vinohradníckeho inventára už nemajú svoje opodstatnenie. Voz býva ako kedysi ozdobený vničeným lístím a papierovými stuhami, iba kone namiesto niekdajšieho evalu prispôbujú svoj krok tempu sprievodu.

Z tradičnej *poslednej lajtry* prešiel do súčasného sprievodu zvyk núkať okoloidúcich, dnes obecnstvo, pohárikom vína. Kým kedysi dostávali robotníci na takýto účel po fľaši ľahkého vodnára, dnes je toto gesto spravidla súčasťou záverečného obrazu cyklu vinohradníckej práce a družstvá naň venujú po súdku vína. Krojované družstevníčky ho podávajú obecnstvu na-

miesto v džbánkoch v pohároch z plastických látok.

Ďalším pôvodným zvykom transplantovaným aj do osnovy súčasných obradov je odovzdávanie *koruny*. Miesto gazdu pritom symbolicky zaujímajú čestní hostia na tribúne a niekdajšie robotníčky nahrádzajú družstevníčky v tradičných slávnostných krojoch. Tento obrad spája s pôvodným totožný symbol vyjadrený prostredníctvom koruny ako znaku hojnosti. V priebehu niekoľkých posledných rokov však aj tento atribút prešiel zmenou, ktorá postihla jeho formu. Dnes už chýbajú ženy, čo kedysi robili korunu, a preto sa ako náhrada za ňu upravujú darčekové koše naplnené hroznom. Podľa názoru účastníkov je pre budúci konzum hrozna tento spôsob vý-

hodnejší, lebo chráni ovocie pred prachom ulice.

Spomínané tradičné prvky vkomponované do sprievodu v čiastočne modifikovanej forme sú už jeho každoročnou konštantou. Okrem nich sa doň včleňujú variabilné obrazy, ktoré znázorňujú život a prácu vinohradníkov, výjavy z antických bakchanálií i historických udalostí a napokon také, ktoré vôbec nesúvisia s vinohradníckou problematikou. Slúžia na zvýšenie pútavosti a majú zabrániť programovému stereotypu.

Pravidelne zaraďovaný cyklus obrazov zo života a práce vinohradníkov sa inscenuje na vozoch. Za účinkovania členov jednotlivých roľníckych družstiev sa tu predvádzajú výjavy z obrábania viníc a spracovania hrozna. Pred divákom prebichajú obrazy skorých jarných prác — strihania a kopačky, letných tzv. zeleňých prác, oberačiek a prác v pivnici. Úzky kontakt s divákmi nadväzujú skupiny peregov a hájnikov s pišťalkami, rohmi a puškami, ktorí v improvizovaných výstupoch dokresľujú atmosféru viničného pohoria. Jednotlivé scény spestrujú pešie skupinky, ktorých úlohou je pomocou symbolov uviesť vždy nasledujúci výjav. Medzi najtypnejšie patria skupiny mládencov obtočených viničom, ktorí znázorňujú vinicu, strihačov s nožnicami a kopáčov s motykami, mužov so striekačkami na chrbáte. Inokedy sú tieto symboly vyjadrené atrapou pracovného nástroja nadmerných rozmerov, ako sú obrovské nožnice, veľké vidly, obrovská putňa, pochodujúce súdky, fľaše, džbánky, ale aj moderné nástroje — malotraktor s plúžikom, striekačky na motorový postrek, moderný lis. Celoročný cyklus prác uzatvára voz s atrapou pece na pečenie husí a improvizovaná veselica.

Túto časť alegorického sprievodu, ktorá z celého oberačkového programu najvernejšie interpretuje obrazy zo života vno-

Výjav Bakchusa a jeho družiny

hradníkov, dopĺňajú aj folklórne prejavy. Jednotlivé scény sprevádzajú nápisy incipitov piesní a drobných slovesných útvarov, umiestnené na vozoch alebo na transparentoch. Z charakteru slovenskej folklórnej tvorby, v ktorej majú vinohradnícke motívy iba malý podiel,⁴⁹ vyplýva aj kvantitatívny rozsah a umiernená hodnota týchto slovesných prejavov. Čiastočne sú prevzaté z tradičného fondu v pôvodnej podobe, čiastočne sú na vinohradnícke motívy adaptované iné piesne a riekanky alebo napokon sú novovytvorené zväčša v duchu sta-

⁴⁹ Porovnaj podobný stav aj napr. v rakúskom folklóre, kde je málo piesní so vzťahom k vinohradníctvu. BAUER, M.: c. d., s. 170.

V sprievodoch sa dokumentujú aj výsledky pridruženej ovocinárskej produkcie. (Fotografie z archívu výborov obcianskych slávností v Modre a Pezínku.)

rých komerčných sloganov. Na rozšírenie sprievodných slovesných prejavov v posledných rokoch vydávajú prípravné výbory zoznamy hesiel, žiaľ, bez osobitného zreteľa na ich poetické hodnoty.²⁰ Potreba zvyšovať umelckú a estetickú úroveň jednotlivých zložiek slávností nástojčivo nastoľuje požiadavku citlivejšieho výberu nielen dramatických prvkov, ale aj sprievodných slovesných prejavov.

Do sprievodov sa občas vsúvajú motívy, ktoré síce pochádzajú z ľudového zvykoslovného a obradového repertoáru, ale spravidla zaujímajú tradíciou ustálené miesto v iných celkoch. Najčastejšie sa preberajú z fašiangových sprievodov, lebo

²⁰ Na ilustráciu uvádzame niekoľko ukážok používaných textov piesní a riekaniel:

*Vínčko, vínčko, ty si moje všcko,
kebych ta nemal, plakal bych jak dečko.
Vínčko, nie voda, piť p' ho sloboda,
bár je aj kyselé, ale je veselé.*

(Z Moravy uvádza FRÖLEC, V.: c. d., s. 183).

*Vínko hreje, vínko páli, vínko múdre hlavy káli,
Vínko hreje, ale neští, kto ho pije chodí bez gati.
Píme Juro, píme Ján, budeš dobrý Dubovan,
Nič na svete neužije, kto sa vínka nenapije,
Kráľovské vínčko zmámi moje srdiečko,
K husacine dobré víno, nech nám tečie voda mimo,
Hudba, ryba, dyňa, sviňa, k tomu dobrá husacina,
potrebuje pohár vna,
Mladú ženu, husacinu a ku tomu pohár vína,
Pohár vína neškodí, ferdál nevypiješ,
Niet lepšej silnice jak do pezińskiej pivnice,
Husacina, pohár vína, to je pigľujz nu tvár.*

svojou magickou symbolikou, zväčša však svojím humorom zodpovedajú primerane veselej a bujnej atmosfére obaračkových slávností. Viackrát sa už vo výstupoch objavili otáčajúce sa kolesá s párom tanečníkov, tzv. „točienica“ alebo humorná figúra s košom na chrbáte, v ktorom nesie svoju vlastnú polovicu tela, známe rekvizity z fašiangov.²¹ Pri ich preberaní do obaračkových sprievodov síce klesá zmysel symbolu, ale zato sa v plnej miere uplatňuje ich zábavná funkcia.

Veľmi atraktívnou zložkou sprievodov je motív boha vína Bakebusa, ktorý sa ako reminiscencia na antický kult vyskytuje v obaračkových oslavách aj mimo nášho územia.²² Maska „bakusa“ vystupuje u nás rovnako aj vo fašiangových zvykoch, avšak pri obaračkových výstupoch proti žartovnímu, až lascívnemu fašiangovému poňatiu si zachováva klasický, neštylizovaný výzor boha vína. Spravidla sedí na tróne alebo pódiu v bielej tunike s vencom viniča na hlave a je obklopený podobne kostýmovanými bakehantkami.

Pútavou súčasťou repertoáru obaračkových slávností po druhej svetovej vojne sa stali historické scény.²³ Začlenili sa aj do malokarpatských sprievodov spočiatku v súvislosti s niektorým jubileom hostiteľského mesta. Už prvé malokarpatské obaračky sa konali v Modre v roku 1958 pri príležitosti 800-ročného trvania mesta a v Jure pri Bratislave v roku 1959 pri výročí 700-ročného trvania mesta. Neskôr sa opakovali viackrát pre svoju pútavosť, a to i bez požiadavky, aby presne korešpondovali s výročím niektorej historickej uda-

losti. V sprievodoch sa tento námiet rozvádza scénou vyjadrujúcou akt udeľovania slobôd mestu. Scéne predchádza spravidla skupina trubačov, za ňou kráča kráľ so svojou suitou. Prijíma poklony mešťanov a reprezentantov cechov, odovzdáva im pergameny s privilégiami. Vyššia náročnosť takýchto dramatických výstupov si doteraz vyžiadala účasť herecov, niekedy aj z radov ochotníkov, ale s réžiou profesionálov. Originálnym výstupom sa zapísali do kroniky malokarpatských obaračkových osláv Šenkvice pri svojich jediných družstevných obaračkách v roku 1966, konaných pri príležitosti 400-ročného výročia založenia obce. V obligátnom programe sprievodu sa odohrala scéna pripomínajúca príchod chorvátskych kolonistov. Hlavné úlohy pripadli ich predstaviteľom, usadeným na vozoch s kravským zápražom a riehtárovi, ktorý za prítomnosti obecného predstavenstva prečítal s obradným ceremonialom text povolenia na usadenie sa nových obyvateľov. Prírodzene, tu aktéri nevystačili s vlastnými silami a na príprave námietu, dramaturgii a réžii sa zúčastnili pracovníci osvetových a kultúrnych inštitúcií z okolia.

Menej náročná je častá dramatizácia námietu zakladania vínice na rozkaz cisára Próbusa. Realizuje sa vystúpením pochodujúcich rímskych vojakov vybavených pracovnými nástrojmi. Cisár kráča v ich čele, udeľuje rozkazy a vojaci imitujú práce na viniči. Výstup poskytuje dosť príležitostí na improvizované prejavy, pri ktorých sa do diania živo zapája aj publikum. Tieto scény, aj keď atraktívne, sú predsa len cudzím prvkom a pociťujú sa ako umelý prínos do ľudového charakteru sprievodov.

²¹ Porov. TOMES, J.: Masopustní, jarní a letní obyčej na moravském Valašsku. Příl. čas. Národop. Akt., 2, 1972, s. 28–30.

²² Na Morave uvádza FROLEC, V.: c. d., s. 196,

pozn. 28, v Dolnom Rakúsku BAUER, M.: c. d., s. 148.

²³ Rovnako je to aj na Morave. FROLEC, V.: c. d., s. 164.

Podobne pôsobia aj posledné ich zložky — obrazy, alegórie a výstupy, ktoré vôbec nesúvisia s vinohradníckou problematikou. Týkajú sa rozličných otázok každodenného života a majú často satirický podtext. Ich vyjadrenie závisí od nápaditosti, hereckého prejavu, kostýmov a režijných schopností zúčastnených a usporiadateľov. V uplynulých rokoch sa vystriedali viaceré karnevalové scény detí v kostýmoch kvetov, hmyzu, symbolov štyroch ročných období, ktoré paspartizovali cyklus vlničných prác, ako aj rozmerné atrapy výrobkov z miestnych závodov. Zväčša poukazujú na nedostatky komunálnych služieb, tovarov každodenného života a scénicky rozvádzajú miestne alebo aj svetové udalosti roka. Sú rušivým prínosom do tematickej kompozície celku, a keď sa aj tešia záujmu publika, narúšajú štýlovú jednotu programu.

Opis jednotlivých komponentov súčasných oberačkových slávností ukázal, že sa v malokarpatskom regióne za 17 rokov ich trvania vytvorila nová verzia tradičných oberačkových slávností. Jej nadväznosť na tradíciu prezrádzajú viaceré detaily v programovej osnove osláv, avšak ich ideová náplň sa oproti niekdajším oberačkovým zvykom zásadne líši. Kým pôvodné oslavy zlučovali v sebe nielen radosť z diela, ale aj vďaku robotníkov svojmu chlebobarcovi, sú družstevné oberačky oslavou víťazstva kolektívneho úsilia a pokrokových metód

družstevnej výroby. Z tejto diferencie vyplýva nový obsah a jemu sa do istej miery prispôsobuje aj forma. Rámec slávností vytvára ich zložka ideovo-politická a výrobnopropagačná, kým jadrom ľudového prejavu ostáva sprievod. Ten je zvyčajnou tradičnou súčasťou oberačkových slávností aj v širšom, mimoslovenskom meradle. U nás možno jeho náplň vyvodiť z pôvodného obradného odvozu poslednej časti úrody. Nová verzia povojnových sprievodov výstižne a svojskou formou dokumentuje zmeny vo výrobe, spoločenských vzťahoch a v mentálnej sfére družstevníkov. Vylúčili sa z nej anachronické prvky a nahradili sa súčasnými aktuálnymi prvkami. Malokarpatské oberačkové sprievody vstúpili v povojnovom období do svojej tretej vývinovej fázy. V každej z nich sa ustalovali jednotlivé elementy a smerovali sa v súvislý, kompozične vyvážený celok. Tento proces prebieha aj pri tvorbe malokarpatských ľudových slávností nového typu. Jeho cesta vedie od preberania tradičných motívov cez ich inováciu k objavovaniu nových výrazových možností, ktoré sú schopné vyjadriť stále rýchlejšiu následnosť javov technického a spoločenského vývinu. Nie div, že mnohé elementy v tomto rýchlom procese ani nevyzrú v ustálené, trvalé hodnoty. Avšak tie, ktoré ako adekvátny výraz svojich čias zapustia korene, budú o to cennejšou devízou v kultúrnom dedičstve zajtrajška.

МАЛОКАРПАТСКИЙ СБОР ВИНОГРАДА — НОВАЯ ВЕРСИЯ ТРАДИЦИОННОГО ПРАЗДНИКА

Резюме

Обрядное окончание цикла годовых работ на виноградниках известно во многих винодельческих областях, причем в некоторых из них оно имеет старую традицию. В Словакии наиболее широкое развитие оно получило в виноградарской области на юго-восточных склонах Малых Карпат. Однако документы, свидетельствующие об обычаях, связанных со здешним сбором винограда, относятся лишь к концу 19-ого века. Их первоначальная форма была, в сущности, проста и ограничивалась одним лишь привычными проявлениями, связанными с перевозкой последнего груза винограда с виноградника. Разукрашенный воз сопровождали поющие и выкрикивающие сборщики винограда, которые, придя в дом хозяина, преподносили ему венок, сплетенный из винограда — виноградарскую корону (Winzerkrone). Праздник заканчивался угощением. В первые два десятилетия в малокарпатских городках праздники сбора винограда стали проводиться организованным образом. После нескольких лет перерыва во время первой мировой войны эти праздники возобновились на короткий срок в 1934—1935 гг. Их кульминацией были аллегорические шествия на тему виноградарского труда и народные гуляния с пласками. После второй мировой войны в связи с национализацией средств производства и созданием социалистических производственных кооперативов наступило бурное развитие виноградарства. Это проявилось в обширной закладке новых виноградников на основе современных способов выращивания винограда, во внедрении механизации и в новой организации труда больших коллективов. Комплекс этих перемен отразился на материальной, психической и общественной сфере жизни малокарпатских виноградарей. Постепенно исчезают некоторые старые формы

общественных обычаев, на их место приходят новые формы, соответствующие изменившейся ситуации. Иные обычаи сохраняют старую форму, но получают новое содержание. В таком смысле изменяются и праздники сбора винограда, которые, начиная с 1958 года, проходят попеременно в двух малокарпатских виноградарских городах: в Модре и в Пезинке. Кульминацией этих праздников попрежнему остаются шествия, но именно в них возникают новые элементы. Наряду со старым возом „лайтра“ (Leiterwagen), в шествии принимают участие также средства механизированной перевозки и обработки винограда. Вместо виноградарской короны вручается виноград в подарочной корзине, вместо того, чтобы пить вино прямо из бутылок сборщиков, желающим из публики вино (подарок отдельных сельскохозяйственных кооперативов) преподносят в пластмассовых стаканах. В шествии по-прежнему демонстрируют цикл годовых виноградарских работ, но эти сцены обогащаются сценами современного производства. Наряду с обычным образом Вакха, в репертуар шествий включаются и исторические сценки, связанные с юбилеем города, в котором проходит праздник, далее некоторые масленичные и карнавальные элементы. Однако не все они в равной мере положительно способствуют созданию в стилистическом отношении чистого и композиционно уравновешанного единого целого. Через подобный процесс фиксации и элиминация прошли также элементы традиционных форм шествий. Как в прошлом, так и в настоящее время здоровое народное мнение исключает все чуждое для него и укрепляет жизнеспособные элементы, которые уже сейчас созревают в культурные ценности будущего.

DIE WEINLESE IN DEN KLEINEN KARPATEN — EINE NEUE VERSION DES TRADITIONELLEN WINZERFESTES

Zusammenfassung

Ein festlicher Abschluß des jährlichen Arbeitszyklus im Weinberg ist in vielen europäischen Weinbaugebieten bekannt, in manchen Gegenden hat dieses Winzerfest eine langjährige Tradition. In der Slowakei hat sich dieser Brauch am schönsten in der westslowakischen Weinbauregion entwickelt, die sich über die südwestlichen Abhänge der Kleinen Karpaten erstreckt. Historische Belege über die Bräuche, die mit der hiesigen Weinlese verbunden waren, gibt es jedoch erst vom Ende des 19. Jh. Ihre ursprünglichen Formen waren im Grunde genommen recht einfach, sie beschränkten sich auf Handlungen, die mit dem Abtransport der letzten Weintraubenfuhr aus dem Weinberg verbunden waren. Die Traubenleser begleiteten den geschmückten Wagen mit Gesang und Jauchzen bis zum Hause des Wirtes und überreichten ihm einen aus Weintrauben geflochtenen Kranz — die Winzerkrone. Darauf wurden sie von ihm bewirtet.

In den ersten zwei Jahrzehnten unseres Jahrhunderts begann man in den kleinkarpatischen Städtchen organisierte Weinlesefeste zu veranstalten. Nach einer mehrjährigen Unterbrechung während des ersten Weltkrieges wurde dieser Brauch in den Jahren 1934—1935 auf kurze Zeit wieder erneuert. Gipfelpunkt dieser Feste waren Umzüge mit allegorischen Bildern aus dem Leben und der Arbeit der Winzer sowie volkstümliche Tanzunterhaltungen.

Nach dem zweiten Weltkrieg begann als Folge der Kollektivisation der Produktionsmittel und der Gründung sozialistischer Produktionsgenossenschaften ein nie dagewesener Aufschwung des Weinbaus. Diese erfreuliche Entwicklung äußerte sich besonders darin, daß ausgedehnte neue Weingärten mit modernen Methoden der Rebenkultivation angelegt wurden, daß die Arbeit in den Weinbergen mechanisiert und die Tätigkeit großer Arbeiterkollektive neu organisiert wurde. All diese Veränderungen spiegeln sich naturgemäß auch in der materiellen, geistigen und gesell-

schaftlichen Sphäre des Lebens der Weinbauer in den Kleinen Karpaten ab. Manche alten Formen des Gesellschaftsbrauchtums sterben allmählich ab und werden durch neue ersetzt, die der veränderten Situation besser entsprechen. Andere Bräuche behalten zwar ihre ursprüngliche Form, doch werden sie mit einem neuen Inhalt erfüllt. In diesem Sinne wandelten sich auch die Weinlesefeste, die seit dem J. 1958 abwechselnd in zwei kleinkarpatischen Städten — einmal in Modra, das nächstmal in Pezinok — stattfinden. Den Höhepunkt dieser Feste bilden auch weiterhin Festzüge, aber gerade bei ihnen tauchen neue Elemente des Brauches auf. Neben den alten Leiterwagen fahren im Umzug auch moderne Transport- und Kultivationsmechanismen mit. Anstatt der Winzerkrone werden die Trauben in einem Geschenkkorb überreicht, anstatt des früheren Zutrunks aus der Winzerflasche wird der Wein — ein Geschenk der Winzergenossenschaften — den Gästen aus dem Publikum in Kunststoffbechern kredenzt. In den Festzügen wird auch heute der Jahreszyklus der Arbeiten im Weinberg in allegorischen Bildern dargestellt, doch sind diese Bilder schon um Szenen aus der modernen Weinproduktion bereichert. Neben dem traditionellen Bild des Weingottes Bacchus tauchen im Repertoire des Festzuges historische Szenen aus der Geschichte der Gastgeberstadt auf, außerdem auch manche Elemente aus dem Faschings- und Karnevalsbrauchtum. Allerdings sind nicht alle diese Neuerungen ein positiver Beitrag zum ursprünglich stilmäßig reinen und kompositionell ausgewogenen Komplex des Weinlesefestes. Einem ähnlichen Prozeß der Stabilisation und Eliminierung waren auch die Elemente der traditionellen Formen des Festzuges unterworfen. Es bleibt also zu hoffen, daß so wie vormals auch jetzt das gesunde Empfinden des Volkes alles ausscheiden wird, was ihm fremd ist, daß es aber auch alle lebensfähigen neuen Elemente festigen wird, die heute schon zu Kulturwerten der Zukunft heranreifen.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания 23, 1975, № 4
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано
Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 23, 1975, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 23, 1975 No. 4.
Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano
Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné 23, 1975, No. 4. Parait quarte fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník 23, 1975, číslo 4 — Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová
Výkonný redaktor Pavol Stano
Výtvarná redaktorka Viera Miková
Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Milan Lesčák, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák, dr. Antonín Robek.

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin
Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—
Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PSN — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 48/VII, 884 19 Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1975

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.